

Възприемане на благосъстоянието и материалното благополучие сред българи

Толя Стойцова

Нов български университет
Имейл: tstoitsova@nbu.bg

Абстракт: В статията се обсъжда възприемането на един съществен социален проблем, какъвто е благосъстоянието и материалното благополучие на българите днес. Изненадващо, този проблем не е на дневен ред в българските медии, за разлика от присъствието му в чуждестранните средства за масова информация. Това е и мотивацията за провеждане на социалнопсихологическо изследване с авторска анонимна анкета с открити и закрити отговори. Извадката е случайна и специфична, в смисъл – съставена е от хора, които обичат да четат книги. Броят им е 201 човека. Спазен е принципът на доброволност на участието. Резултатите са красноречиви. Обобщено, те потвърждават тезата ни за отсъствие на информация относно благосъстоянието и стандарта на живот на хората у нас, поради което и те няма адекватна представа за разслояването на обществото по категориите „богати“, „бедни“ и „живееши нормално“. Две наши негативни очаквания се потвърждават – наличието на корупция и големият дял на сивата икономика у нас. Положителен е резултатът, свързан със самооценката на участниците – реалисти и оптимисти значимо превишават броя на песимистите. Добър е и резултатът, че повечето от анкетирания не мислят за реализация в чужбина.

Ключови думи: благополучие, материално състояние, корупция, сива икономика, медиен рейтинг на проблеми.

Welfare and Material Well-being Perception among Bulgarians

Tolya Stoitsova

New Bulgarian University
E-mail: tstoitsova@nbu.bg

Abstract: In the article, the problem of welfare and material well-being perception is discussed as a serious one in Bulgarian society today. Surprisingly, the problem is not in Bulgarian media agenda as opposed to the foreign mass media. This is our motivation to conduct social and psychological research applying self-prepared anonymous questionnaire that include opened and closed questions. The sample is random and in a way specific – people in it like to read books. Respondents are 201 in number. The principle of voluntary participation is applied. Results are eloquent. In summary, they approve out thesis for information absence concerning welfare and life standards of Bulgarians. That is the reason why our subjects have not an adequate idea about stratification of society into categories like “rich”, “poor” and “normally living” people. Two of our negative expectations are confirmed – existing of corruption and the big percentage of the so-called gray economics in our country. Positive is the result connected with the self-esteem of the respondents. Realists and optimists significantly exceeded the number of pessimists.

The result that more of the respondents do not think about personal realization in other countries is also positive from a social point.

Key words: welfare, material well-being, corruption; gray economics, mass media problem rating.

Въведение

Един от важните въпроси в изследванията на медийната психология е какви основни обществени проблеми се обсъждат в медиите. И ние сме писали за т.нар. рейтинги на проблемите в дневния ред на медиите [1]. Преди атаката на кулите-близнаци в САЩ на 11 септември 2001 г., влязла в най-новата история с метафората „Американската трагедия“, водещи проблеми за световните медии бяха здравеопазването, благосъстоянието на хората от различни култури, както и образованието. И това е съвсем разбираемо, защото тези проблеми вълнуват всеки представител на обществото. В българските медии имаше подобие на дискутираните в медиите проблеми, с едно изключение – не се коментираше благосъстоянието и материалното благополучие, освен в крайните му варианти. Представяха се спорадично отделни случаи на много богати хора и журналистически разследвания откъде идват финансите им. На другия полюс – се коментираха случаите с много бедни, изнемогващи семейства с деца, едва свързващи двата края или животът на някой клошар. В най-добрия случай се показваха някакви статистики, свързани с броя на телевизорите, хладилниците и т. н, средно на семейство у нас без всякакви интерпретации. Само в световната статистика, публикувана на чужди езици, можеше да се види рейтинг на държавите по благосъстояние и не лесно се намира критериите, по който са изготвени трудно разчитащите се графики, изготвени за разбиране като че ли само за специалисти [2].

Какво се случи след появата на Ал Кайда и зачестилите терористични атаки в цял свят и най-вече в Европа? Разбираемо тероризмът зае първо място в рейтингите поради поне три сериозни причини. Първата е, защото загиваха невинни хора. Втората – тероризмът няма общо с конвенционалната война и затова методите за справяне с него не могат да се заимстват от нея. И трето – наложи се естествено обединяване на държавите за справяне с тероризма, което беше и остава много трудна задача. Паралелно с обединяването на здравите сили, да ги наречем, в световен мащаб и терористичните организации вследствие на засилващия се фанатизъм, също започнаха да се свързват помежду си [3],[4]. И България преживя терористичен акт на своя територия на 18 юли 2012 г. на летище Сарафово, Бургас, където загинаха чуждестранни туристи от Израел и българският шофьор на автобуса им [5]. Специалисти от различни области взеха отношение по този трагичен инцидент, социалните психолози – също. Днес на мястото на терористичния акт се издига специален паметник, символизиращ броя на жертвите и отдаващ почит към загиналите.

Въпреки промяната в първото място на рейтинга на медийното отразяване на събития, останалите социално значими проблеми, за които споменахме, запазиха значимостта си. За съжаление, нашите медии също „запазиха“ отсъствието на проблема за благосъстоянието на българските граждани.

Мотивация и дизайн на изследването

Отсъствието на дискутиране в медиите на благосъстоянието на българите ни мотивира да проведем едно социалнопсихологическо изследване в макар случайно избрана, по-специална извадка [6]. Към по-специалното на извадката, споделяме две особености.

Първо, че това са хора с подчертан интерес към четенето на книги в електронен вариант. И второ, че макар и малка част от тях да не живеят в България – някои от години, поддържат по-тесни или по-спорадични връзки с роднини и приятели у нас. Може би излишно за изследователите, но нека да припомним, че социалнопсихологическите изследвания не са представителни като социологическите. Така, че нямаме претенции за генерални изводи за цялото българско общество. Хубавото на изследванията в социалната психология е, че при спазване на определени изисквания, дават големи възможности за обяснение на някои аспекти от обществения живот в дълбочина, както и водят до издигането на смислени хипотези, които да бъдат проверявани в представителни изследвания за цялата страна или големи групи от хора.

Нашето изследване, свързано с проучване на възприемането на благосъстоянието от българи, както отбелязахме в дефицит от достоверна и достъпна информация за реалното благополучие, е проведено чрез онлайн анкета, съдържаща 12 въпроса, 3 от които са от демографски характер – пол, възраст и образователно равнище, които бяха особено важни за нас. Изследването се проведе през март 2017 г. За да бъдат данните надеждни от статистическа гледна точка, броят на доброволните участници е 201. Изказваме искрена благодарност на участниците за сътрудничеството, което ни оказаха.

Инструкцията преди анкетата е ясна и типична за подобен род проучвания. Тя гласи следното: „*Настоящото проучване е анонимно. Данните от него се събират единствено с научна цел. Няма добри и лоши отговори – просто са различни, както са различни и хората. Не се замисляйте дълго, първият отговор, който Ви хрумне, обикновено е най-верен за Вас.*

Ще ви бъдем задължени, ако отделите няколко минути за попълване на анкетата. За нас Вашето мнение е важно.

Благодарим Ви предварително!“

Ограничението също е ясно, че макар и по-удобно, и по-бързо за провеждане по интернет, проучването губи от факта, че изследователят не се среща лице в лице с участниците.

Нека споменем, по-скоро като личен опит и любопитен факт, че голямото мнозинство от участниците изказаха удовлетвореност от участието си и пожелаха успех на изследването.

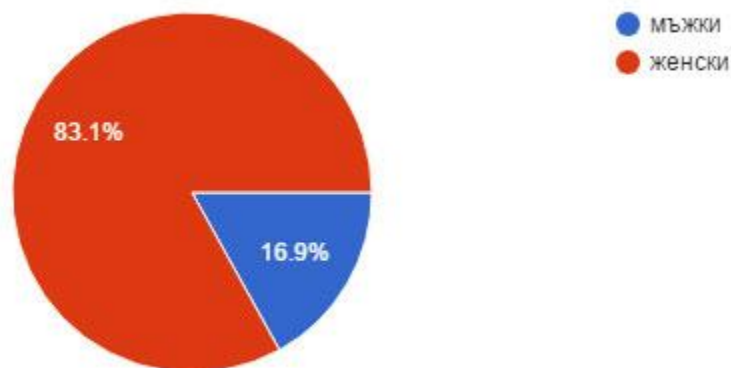
Двама души имаха разбирането за изследванията в социалните области, че са единствено представителни и се усъмниха във възможността за интерпретиране на данните за цялото българско общество [7], а един човек сподели, че не разбира част от въпросите и затова не би участвал в онлайн анкетата.

Резултати

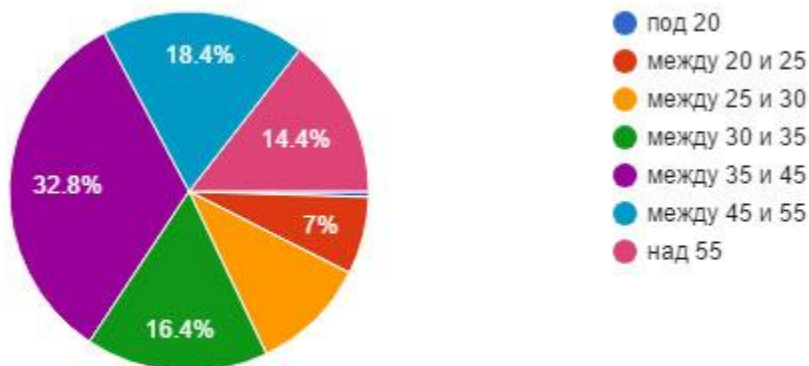
Спазвайки изследователските правила, ще представим първоначално данните по зададените въпроси, а след това нашата интерпретация, за да могат читателите сами да се ориентират в резултатите без да им повлияем.

1. Пол

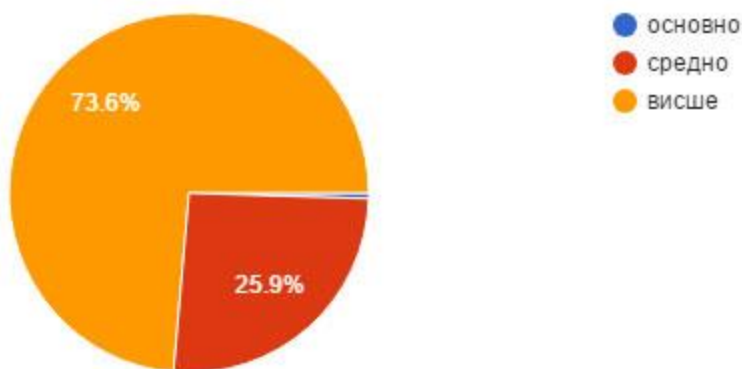
Повечето от участниците на брой 201 в анкетата са от женски пол – 83.1 %, значително по-малко са мъжете – 16.9 %.

2. По възраст, най-много от изследваните лица попадат в диапазона 35-45 г. – 32.8%, следвани със значима разлика от 45-55 годишните – 18.4 %. Само един участник е под 20 г. Останалите анкетирани се включват по възраст в интервалите: 30 – 35 г. – 16.4%; над 55 г. – 14.5%; 25-30 г. – 10.4 % и между 20 и 25 г. – 7 %.

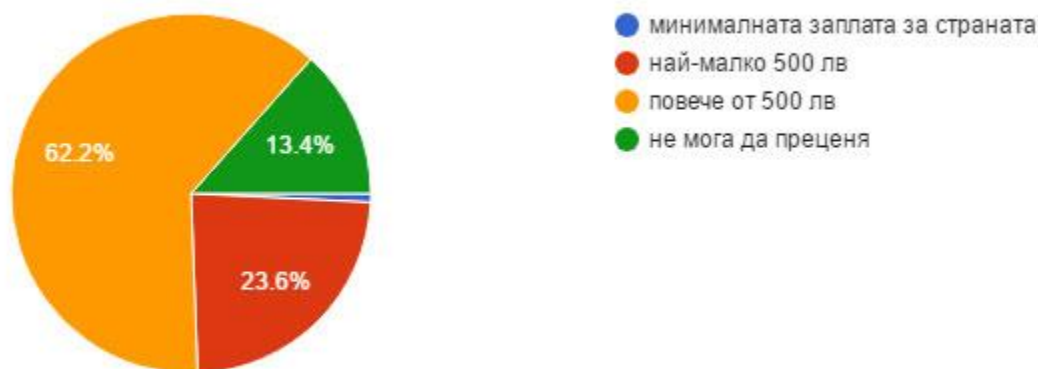
3. По отношение на завършеното образование, резултатите показват, че най-голям процент от участниците са с висше образование – 73.6 %, следвани със значима разлика от тези със средно образование – 25.9 %. Само 1 от участниците е с основно образование – 0.5 %.

След демографските характеристики на участниците в анкетата следват съдържателни въпроси, свързани с представите за благополучието [8] на българите, заплащането на труда, ангажираността на държавата в тази сфера и други.

4. Ако сте със средно образование, преценете според реалните възможности на държавата ни, колко лева най-малко трябва да получавате като заплата?

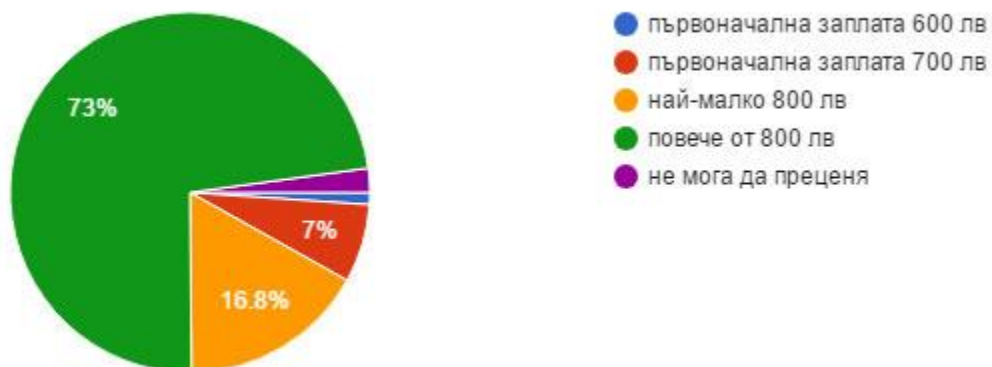
Относително висок е процентът на участниците, които не могат да преценят – 13.4 %. Пренебрежимо малък е дялът на отговорилите, че среднистите трябва да получават „минималната заплата за страната“. Мнозинството от участниците преценяват, че заплатата на хората със средно образование, е необходимо да надвишава 500 лв. – 62.2 %. Близко ¼ смятат, че най-малко заплатата трябва да бъде 500 лв. – 23.6%.

5. Ако сте с висше образование, преценете според реалните възможности на държавата ни, колко лв. най-малко трябва да получавате като заплата?

Най-големият процент от отговорите на този въпрос, който и съществено се различава от останалите, е „повече от 800 лв.“ – 73 %. Макар със значима разлика – да подчертаем още веднъж, следващият по стойност процент – 16.8 % е преценката на участниците, че заплатата трябва да бъде най-малко 800 лв. В групата на висшистите само 4 души, или 2.2% не могат да преценят размера на заплащането на хората с висше образование.

Малко анкетирани са посочили „първоначална заплата 600 лв.“ – 1.1 % и „първоначална заплата 700 лв.“ – 7 %.

6. Колко добре според Вас живеем българите? (Горе-долу какъв % са богати и какъв % са бедни и % нормално живеещи).

Представяме данните в процентни съотношения и по отделно за трите категории – богати, бедни и нормално живеещи, защото разсейването на отговорите в интервални скали е голямо.

Таблица 1. Представа на участниците за това, колко % от българите са богати

Отг. в %	0 – 10 %	11 – 20%	21 – 30%	31-40%	41 - 50%
Участници	123	36	8	8	1
Общ брой отговори – 176					

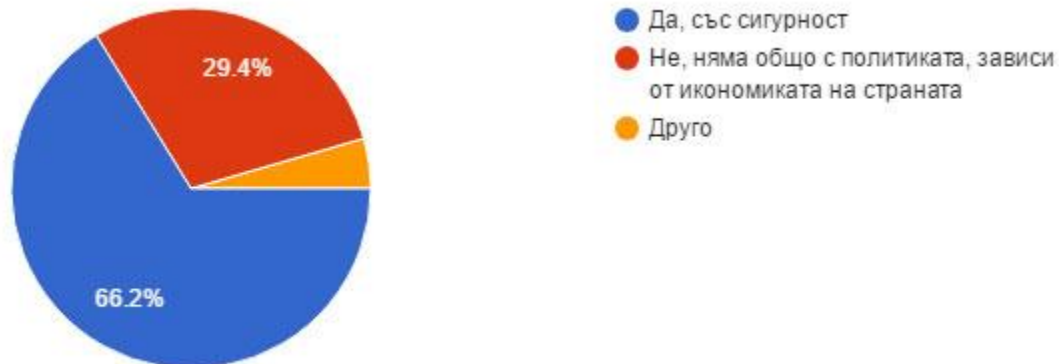
Таблица 2. Представа на участниците за това, колко % от българите са бедни

Отг. в %	20-30 %	31-40 %	41-50 %	51-60 %	61-70 %	71-80 %	81-90 %	91-100 %
Участници	10	14	20	49	29	31	12	6
Общ брой отговори – 171								

Таблица 3. Представа на участниците за това, колко % от българите живеят нормално

Отг. в %	1-10 %	11-20 %	21-30 %	31-40%	41-50%	51-60%	61-70%	Няма такива
Участници	21	25	36	33	14	6	2	13
Общ брой отговори								

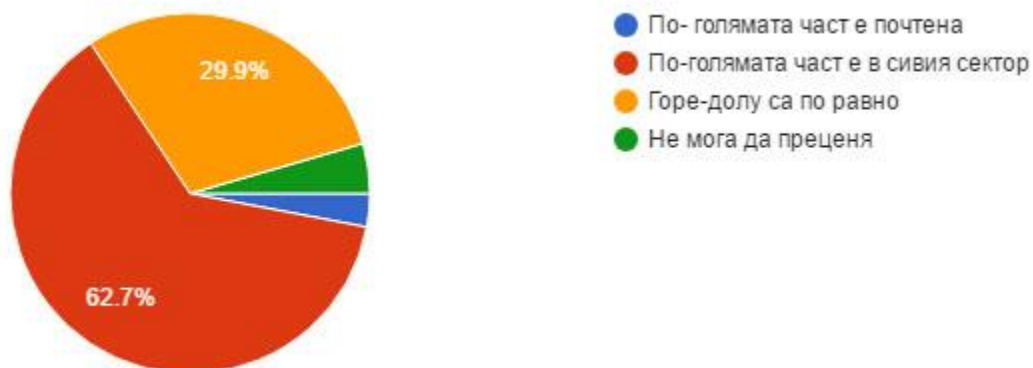
7. Според Вас благосъстоянието на българите зависи ли от управляващата партия/коалиция?

От графиката се вижда, че доста повече от половината участници преценяват, че благосъстоянието на хората у нас със сигурност зависи от това, кой управлява държавата – 66.2 %. Макар и със значима разлика, не малък процент – почти 30%, смятат, че благосъстоянието зависи от икономиката и няма нищо общо с политиката.

8. Какво мислите за българската икономика във връзка със съществуващата корупция?

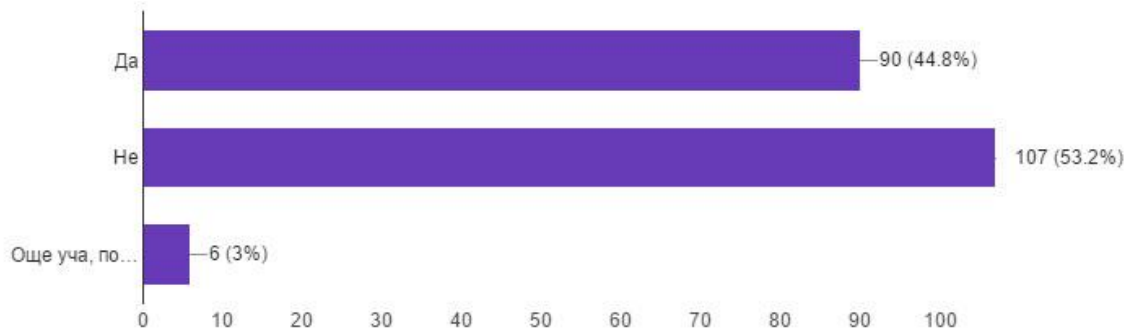
Позволили сме си този по-сложен въпрос – отношение между икономика и корупция, по 2 причини. Първата е свързана с характера на извадката. Допускаме, че мотивираните към четене хора имат афинитет към получаването изобщо на информация. И второ, не е тайна, че България има сериозен проблем с корупцията, отчитан във всеки Годишен доклад на ЕС. И още един факт, не случайно използваме метафората „почтена“ икономика като антипод на тази, в сивия сектор. Ясно е, че „почтен“ е термин, в буквалното си съдържание, свързан с човека. Сметнахме, че за хората от изследваната извадка, това „одухотворяване“ на икономиката, ще бъде разбираемо, както се и оказа.

Резултатът, социално нежелан – „по-голямата част от икономиката е в сивия сектор“, но очакван, надхвърля половината – 62.7 %. Както се вижда от графиката близо 30 % от участниците, смятат, че горе-долу половината икономика е в сивия сектор, много малко хора мислят, че „по-голямата част от икономиката е почтена“, едва 3 %. Една много малка

част от участниците – 4.5 %, не могат да преценят. По-всяка вероятност това са хора, които отдавна не живеят в България, каквито участници има.

9. Мислили ли сте сериозно да се реализирате в чужбина?

В положителния отговор на този въпрос – 44 %, попадат и анкетираните, които не живеят вече в България., както и тези, които възнамеряват да напуснат страната, което означава, че процентът на живеещите в България, които не мислят сериозно за реализация в чужбина реално е по-висок.

10. Кои са най-важните сфери, за които е необходимо да се грижи държавата.

Тъй като и този въпрос предоставя възможността за свободен отговор, както и въпроси б и 11, сме обединили някои отговори по смисъл.

Таблица 4. Най-важните сфери, за които е нужно да се грижи държавата

Сфери	Брой отговорили
Образование (+ наука, училища)	120
Здравеопазване (+ медицина)	107
Икономика (+ свободен пазар, производство)	37
Социална сфера (+безработица, стимулиране на раждаемостта, пенсионна система, младежка заетост)	20
Сигурност (+ престъпност, армия, полиция)	14
Енергетика	3
Транспорт (+ инфраструктура)	3
Администрация	1
Еко равновесие (екология)	2
Култура и изкуство	9
Туризм	6
Земеделие (+селско стопанство)	7
Спорт	2
Съдебна система (закони, право)	12
Политическа сфера	2
Износ на стоки (+ търговия)	2
Малки и средни предприятия	2
Развитие на регионите	3
ВиК	1
Иновации	1

Борба с корупцията	2
Международни отношения	1
Всички	7

*Отговорите надвишават броя на участниците, защото те могат да изброят колкото сфери преценят като най-важни.

11. Кои са Вашите основни проблеми, свързани със стандарта Ви на живот днес в България?

Таблица 5. Проблеми, свързани със стандарта на живот днес в България?

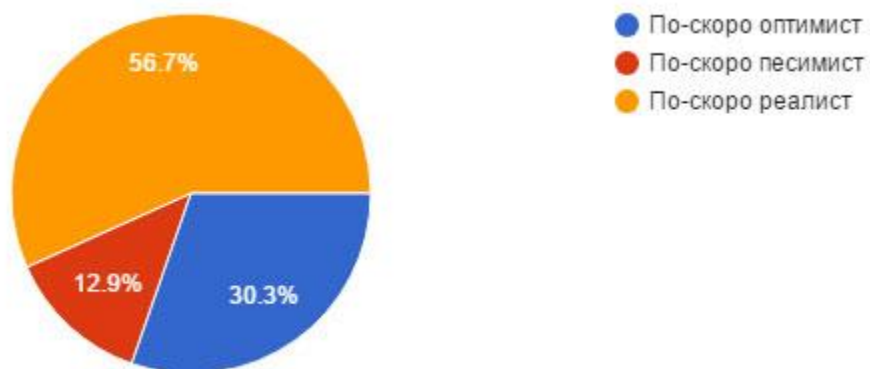
Проблеми	Брой отговорили
Ниски доходи (+ липса на повече средства за почивка, екскурзии, развлечения + ремонт на жилища)	75
Корупция (+ политическа олигархия, мафия, връзкачество, шуробаджанащина)	11
Високи данъци (+ вкл. косвени – ДДС + неразумно използване на данъците)	4
Безнаказаност	3
Здравословни (+лошо здравеопазване)	8
Липса на работни места (+ сигурност в работата)	7 + 4
Лоши условия за банкови кредити	2
Високи цени (електроенергия, горива, храни, услуги, вкл. частни уроци за деца)	8
Необразовани и невъзпитани хора (колеги) (+простотия) (чалга общество)	3
Прекалено скъпи жилища, скъпи услуги	2
Лоша политика във всички сфери	6
Бюрокрация на всички нива	
Робовладелско отношение от страна на работодателите (некоректен работодател)	2
Не мога да отговоря (не живея в България)	3
Нямам проблеми (2 не живея в България)	4

*Отново, отговорите надвишават броя на участниците, защото те могат да изброят колкото преценят свои проблеми като най-важни.

В проучването, само по един участник е дал отговори, които не сме отразили в таблицата: подвеждащи реклами; любителите на кучета не събират изпразненията им; лоша комуникация; работна дисциплина, организираност; липса на електронно управление; не се подкрепя развитието на семействата с деца; липса на алтернатива; омаловажаване на образованието; унизяване и незачитане на личността.

12. Как бихте се самоопределили?

Резултатите показват, че повечето от запитаните се самоопределят като реалисти – 56.7%, не е малък и процентът на оптимистите – доближава се до 1/3, а именно – 30.3 %. Макар и най-малък, не е пренебрежим % на хората, които са песимисти – 12.9 %.

Дискусия и интерпретация на резултатите

От демографските данни, започваме с интерпретацията по пол. Значимото различие в броя между жени и мъже – 83.1% срещу 16.9 %, не ни даде възможност да разделим, сравним и интерпретираме отговорите на въпросите по пол. Но тъй като в социалнопсихологическите изследвания е задължителна доброволността на участие, за разлика от гнездовите извадки, които използват социолозите например, спазихме този принцип. Какви са възможните хипотетични обяснения за голямата разлика по пол на участниците? Споменахме, че макар и случайно избрана, извадката от изследвани лица е специфична – на „четящите хора“, да я наречем. Не можем да твърдим, че жените обичат да четат повече от мъжете, защото влияние оказва и друг фактор. Доказано е, че жените са по-склонни към сътрудничество с изследователите, отколкото мъжете. Така, че по всяка вероятност двата фактора се преплитат и играят роля.

По отношение на възрастовите диапазони, в които попадат участниците в изследването, резултатите отговарят на очакванията ни. Най-големият процент от четящите хора са в най-активната, непосредствено след младежката, възраст – между 35 и 45 г. Следват ги хората между 45 и 55 г., типичната зряла възраст, свързана с правенето на кариера, пораснали деца и т.н. Радостно е, 16.4 % от участниците са в т. нар. късна младежка възраст – между 30 и 35 г. Не ни изненада и известният, негативен от социална гледна точка, факт, че много младите хора явно не се увличат от четенето. Тази тенденция не е характерна само за България, но за съжаление у нас тя се засилва в последните години.

При последния демографски фактор – образователното равнище на участниците, също няма разминаване с очакванията ни и резултатът за нас е логичен. Огромен е дялът на хората с висше образование, почти 74 процента, малко повече от една четвърт са със средно образование. Или, проявява се и в нашето изследване известната тенденция, че образователното равнище корелира с мотивацията за четене.

От същностните въпроси, два засягат представите на участниците за необходимото заплащане на хората у нас според образователния им ценз. И значимите различията в представите им веднага изпъкват:

- По отношение заплащането на хора със средно образование, 62.2 % смятат, че държавата е необходимо и има „реална възможност“ за заплати по-големи от 500 лв. Не е малък процентът на хората, които не могат да преценят какво е

необходимо да бъде заплащането – 1.4 %, като имаме предвид, че по-голямата част от изследваните са с по-високо образователно равнище. Почти една четвърт от запитаните смятат, че заплатата у нас на среднисти е необходимо да бъде най-малко 500 лв., т.е. около минималното равнище на заплащане у нас.

- Вариацията или разсейването на представите за първоначална заплата за висшистите е още по-голямо – от 600 през 700 и 800 лв. до „най-малко 800 лв.“ Съществено най-голям е процентът – 73, на изследваните, които смятат, че първоначалната заплата трябва да е над 800 лв. Характерно е, че броят на участниците, които не могат да преценят размерността на заплащането за висшисти е минимален – четирима души, които допускаме отново, че са сред анкетираните, които от дълго време не живеят в България.

Шестият въпрос от анкетата ни е най-същностен, защото директно изучаваме представите на участниците за това как живеят българите или за съотношението между „бедни“, „богати“ и „нормално живеещи“ хора у нас, умишлено без да дефинираме тези категории. Искахме да се приближим до това, както хората си говорят във всекидневните взаимоотношения, кой богат, кой беден, и както журналистите пишат популярно, за да бъдат разбрани от различните прослойки в нашето общество. Да припомним – става въпрос за представи, а не за познания или работене с информация. Необходимо е да подчертаем още, че представите на участниците са изключително различни. Въпросът не е зададен случайно. В българските интернет страници, не могат да се открият подобни статистики. Както споменахме само Световната банка публикува такива по определени критерии и в сравнение с други държави. Поради тези причини, най-трудни бяха обобщенията на отговорите по този въпрос.

Процентните разпределения в този случай не играят съществена роля, защото разсейването по отговори е голямо. Например, 123 души (от отговорили общо 176) смятат, че до 10 % са богатите хора у нас. Има и такива от отговорилите посочили, 2%, 5% или 8% богати българи. Изненадващ е дялът на участниците – една четвърт общо, които имат друга представа – 36 души, които смятат, че около 20 % са богатите хора у нас, през по 8 души, които мислят, че богатите са между 21 – 31 % и между 31 – 41 % до 41 – 50 % „богаташи“. Последната представа се споделя от само 1 участник. Аналогично е положението по отношение на бедните хора, с обръщане на скалата. Вариацията в представите на участниците е от 91 – 100 % „бедни“ (така мислят 6 от общо 171 отговорили) до 20 – 30 %, бедняци (такава представа споделят 10 души от анкетираните). Натрупването е в категориите, които надвишават половината от гражданите на България: 51 – 60 % бедни хора, (49 души мислят така) и 61 – 70 % (29) и 71 – 80 % (31).

Независимо от голямото разсейване в процентните интервали, налага се изводът, че малко над 74 % от участниците споделят представата, че по-голямата част от българите – над половината, са бедни.

Категорията „нормално живеещи българи“ също запазва голяма вариативност и това е очаквано, защото е свързана с останалите две категории – „богати“ и „бедни“. Отговорите се разсейват по скалата „няма такива българи“ (които да живеят нормално) до натрупванията в процентните интервали – между 21 до 30 % и от 31 до 40 % от българите живеят нормално.

Следващите два въпроса търсят обяснение за представите за благосъстоянието на българина във връзка с политическото управление на страната и корупционните схеми, съществуващи както в икономиката, така и в останалите обществени сфери.

По-големият брой от участниците – 66.2 % са убедени, че благосъстоянието на българите зависи от това коя партия или коалиция управлява. Малко по-малко от 1/3 от анкетиранияте – 29.4 %, смятат, че благосъстоянието няма нищо общо с политиката, а зависи от развитието на икономиката на страната. Малък брой участници изтъкват други причини, определящи благосъстоянието на хората у нас – 4.5 %.

България е редовен член на Европейския съюз и принадлежи към развития свят. Но в държавите, с по-развита икономика от нашата, въпреки традиционно по-голямата роля на политиката в Европа, в сравнение с тази на САЩ, например, равнището на икономиката определя благосъстоянието на хората и стандарта им на живот.

По отношение съществуването на корупция в икономиката, предмет на дискусия от години в медийното пространство у нас, резултатите също са очаквани. Отново значимо по-голям брой участници в анкетата – 62.7 %, смятат, че по-голямата част от българската икономика се позиционира в сивия сектор. Едва 3 % изказват убеждението, че икономиката ни е „почтена“, а близо 30 % от участниците са на мнение, че горе-долу половината икономика е в сивия сектор, а другата половина е почтена. Малък е и броят на анкетиранияте – 4.5 %, които не могат да преценят.

Да подчертаем отново, че по критерия „корупция“, този изключително негативен и вреден за икономиката ни и общественото развитие процес, България е на едно от първите места в Европейския съюз. Корупцията се свързва с ефективността на съдебната ни система, предписания за която, получаваме във всеки доклад на Европейската комисия.

В последния доклад на ЕК от началото на 2017 г. [9], отразяващ напредъка на България, се отбелязва, „че равносметката от изминалите 10 години показва, че поредните правителства и институциите на съдебната власт у нас са положили значителни усилия.“ Отчита се, че са осъществени важни законодателни и институционални промени, особено по отношение на съдебната власт. Отбелязва се също така, че в началото ефективността на прилагането на механизма, е по-бавен от очакваното и е имало случаи на нежелание за изпълнение на препоръките за съвместна работа на институциите. И още, в доклада препоръчва „да се приеме нова нормативна уредба за борбата с корупцията в съответствие с целите, изложени в стратегията за борба с корупцията, и да се осигури прилагането на тази уредба. ЕК настоява да се създаде ефективен орган за борба с корупцията“. [10].

Друг въпрос, свързан логически с възможността за повишаване на личното благосъстояние, е реализацията в чужбина. Както се вижда от отговорите на въпрос 9, близо 45 % „мислят сериозно за реализиране в чужбина. Процентът на участниците, които възнамеряват да останат в България е малко по-висок – 53.2%, а 6 души биха преценили по-късно къде да се реализират, защото още учат. Като имаме предвид възрастовия профил на участниците в изследването, резултатът, че малко повече от половината биха останали в България, не е успокояващ от социална гледна точка. У нас е известно, че хората, които напускат България са предимно в младежка възраст. А участниците, които учат – 3%, оставят въпроса за избор на реализацията си за по-късен етап.

С утвърждаване на пазарната икономика у нас, не без значение е мнението на хората как преценяват кои са основните сфери, за които би следвало да се грижи държавата. Отговорите приписват значима важност на две от тях. Това са образованието, респективно науката и грижата за училищата, и здравеопазването, респективно – медицината. Всички следващи в рейтинга сфери са отбелязани като важни от значително по-малък брой участници. Такива са икономиката, социалната сфера, сигурността и съдебната система.

Нашите резултатите корелират с рейтингите, получени в други държави. Изключение прави само фактът, че много малко от отговорите, подкрепят грижата на държавата по отношение на съдебната система. Струва ни се, че този резултат в известна степен противоречи на регистрираната според отговорите на участниците, корупция у нас. Прави впечатление, че само по един от участниците има разбирането, че държавата е необходимо да се грижи за иновациите, ВиК, администрацията и международните отношения. Този въпрос, номер 10, беше от така нар. открити въпроси в анкетата – т.е., участниците имаха възможността в свободен текст да изразят мнението си. Може би и това е причина, някои от анкетираните да не са се досетили за възможните съществени сфери. Следващият въпрос от анкетата е също открит. С него целим да разберем личните проблеми на участниците, свързани с благосъстоянието им или материалното им благополучие. Очаквано в контекста на цялостното изследване, рейтингът на проблемите се води от ниските доходи. Според участниците, от една страна, доходите не дават възможност за релаксация – повече средства за почивка, екскурзии и развлечения, и от друга – лишават голяма част от хората е да поддържат жилищата си – недостиг на финанси за ремонт, смяна на мебелите и т.н.

Последният ни въпрос целеше вид саморефлексия – как участниците оценяват себе си по категориите „оптимизъм“, „песимизъм“ и „реализъм“. Отговорите показват, че повече от половината анкетирани се самооценяват като „по-скоро реалисти“ – 56.7 %, близо една трета – като „по-скоро оптимисти“ и 12.7 % са се самоопределили като „по-скоро песимисти“. Като изключим „реалистите“, обнадеждаващ е резултатът, че „оптимистите“ надвишават „песимистите“ повече от два пъти. Като имаме предвид и възрастта на участниците и високото им образование, макар и хипотетично, можем да заключим, че това са хора с добра реализация, повечето от които са реалисти и не малък брой хора – оптимисти.

Вместо заключение

Не бихме искали да правим по-големи обобщения. По-скоро, на основата на получените от нас резултати, бихме задали въпроси, които чакат своите отговори. Искане ни се да се обърнем към медиите като имаме предвид придобилата популярност и у нас фраза – ако нещо не е отразено в медиите, значи не се е случило. Възниква сериозният въпрос – защо в медиите толкова спорадично и без да се представят надеждни факти и данни се споменава нещо относно благосъстоянието или материалното благополучие на хората, живеещи у нас? Защо институциите – държавни, частни или обществени, не се обръщат към социологическите агенции да изучат представително за България основните проблеми, засягащи благосъстоянието на българите? На какво се дължи отсъствието на данни по проблема у нас? Без да сме подозрителни си мислим, това някаква държавна или друга стратегия ли е? Не ни се вярва, че благосъстоянието, което реално вълнува всички, което е в топ рейтинга на проблемите в други култури, не е важно у нас.

Безспорно е, че България се развива, особено след 2007 г., когато страната ни стана редовен член на ЕС, въпреки, че развитието е по-бавно, отколкото ни се иска. При висок стандарт и доходи, които гарантират нормален начин на живот на хората, благосъстоянието може и да не е сред приоритетните проблеми, отразявани в медиите. В нашия случай обаче, за проблемите, свързани с благосъстоянието на българите, е необходимо да се говори систематично и открито. И не само да се обсъжда в публичното

пространство, а и да се набелязват мерки в краткосрочен и по-дългосрочен план за повишаване благосъстоянието на българите и развитие на всички сфери, свързани с него. И накрая, бихме искали да завършим оптимистично с приятната изненада от изявлението на българския министър-председател Бойко Борисов от пресконференцията по случай визитата на френския президент Еманюил Макрон на 25 август 2017 г. във Варна., излъчена директно по БНТ 1. Министър-председателят на България обърна внимание, че трябва да се предприемат мерки по отношение благосъстоянието и стандарта на живот у нас и в другите държави от бившия социалистически блок, за да могат по естествен начин да се преодолеят проблемите, свързани с емиграцията. Той се спря също така и на създаването на условия за реализация на младите хора у нас. Макар и едно изявление, но споделено публично след политическа среща на високо равнище от министър-председателя на България, подхранва надеждата ни, че благосъстоянието и материалното благополучие на българите най-сетне ще получат полагащото им се място като едни от най-значимите социални проблеми у нас.

Цитати и бележки:

[1] Стоицова, Толя. (2004). *Лице в лице с медиите. Въведение в медийната психология*. София: Просвета.

[2] Благосъстоянието на българите се върна на ниво (2010), *Капитал*, от 22 ноември 2016 http://www.capital.bg/biznes/finansi/2016/11/22/2869052_blagosustoiianieto_na_bulgarite_se_vu_rna_na_nivo_2010_g/, последно посещение на 10.09.2017.

[3] Стоицова, Т., М. Майер (2013). Неясният силует на Хизбулла: Един щрих към медийния портрет на организацията. *Годишник на Департамента по масови комуникации 2013*, НБУ, електронно издание.

[4] Стоицова, Т. (2013 – 2014). *Тематично медийно отразяване на действията на „Хизбулла“ на фона на събитията в Сирия: I. Труд II. Дневник* (август 2013 – януари 2014). Университетско издателство Епископ Константин Преславски, 2016, Шумен, с. 391 – 398.

[5] https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD_%D0%B0%D0%BA%D1%82_%D0%BD%D0%B0_%D0%BB%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%89%D0%B5_%D0%91%D1%83%D1%80%D0%B3%D0%B0%D1%81, последен прочит на 12.08.2017.

[6] Извадката е доброволно участващи хора, обичащи да четат електронни книги. За тях предполагаме, че се интересуват от всякаква информация, защото обичат да четат.

Специална благодарност на А. С. за предоставяне на възможността проучването да се проведе в тази извадка чрез Фейсбук

[7] Представителността на извадките не е цел за социалнопсихологическите изследвания както е известно на научната гилдия, затова и не разпростираме интерпретацията си за цялото българското общество. Това е работа на социолози и икономисти, с които работим много добре и колегиално.

[8] В настоящето изследване използваме термините благосъстояние и благополучие като синоними.

[9] Андреева, К. (2017). *Излезе докладът за България – вижте какво пише в него*.

<https://dariknews.bg/novini/sviat/izleze-dokladyt-za-bylgariia-vizhte-kakvo-pishe-v-nego-1639332>, последно посещение на 20.08.2017.

[10] Андреева, К. (2017). Излезе докладът за България – вижте какво пише в него. 2017. <https://dariknews.bg/novini/sviat/izleze-dokladyt-za-bylgariia-vizhte-kakvo-pishe-v-nego-1639332>, последно посещение на 20.08.2017.